

բով ճոխացած ըլլան: Վերականական տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ իրր գնահատելի առաւելութիւն պիտի նկատուին:

Աշխատութիւնները պէտք է յղուին առ Ամեն. Սրբազան Պատուիրարը Հայրն ի Կ. Պօլիս, մինչև 1905 տարու փետրուարի վերջը:

Եթէ երբեք ըստ նախնի սովորութեան ազատ նիւթի վրայ երկասիրութիւններ յղուած գտնուին, անոնք ըստ պատշաճին և արժանաւորութեան, կամ բացառիկ մրցման մը նիւթ պիտի կազմեն և կամ յաջորդ մրցանակն պիտի պահուի: Այս տեսակ երկերն, եթէ տպագիր են, երեքական օրինակ, իսկ եթէ ձեռագիր են, մէկ օրինակ պիտի յղուին, բայց յստակ դրուած:

Յանձնաժողովոյն յղուած բոլոր աշխատութիւններ՝ մրցանակ ընդունեն կամ ոչ՝ ետ չեն դարձուիր:

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՕՐԹՕԴՈՒՓՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Անշուշտ կանոնաւոր ընթերցմունքը եկեղեցում մեծ ազդեցութիւն ունի հաւատացեալ ունինդիրներն վերայ. բայց այդ ցանկալի ազդեցութիւնը դործելու համար նախ ինքն ընթերցողը պէտք է հասկանայ իւր կարդացածն: Ռուս օրթօդորս եկեղեցին եկեղեցական դրքեր սրբագրելու անհրաժեշտութեան հետ՝ սկսել է ուշադրութիւն դարձնել կանոնաւոր ընթերցմունքի վերայ ևս: Церк. Вѣст. (№ 1- 1904) ասում է, «ամենավարպետ ընթերցողները հրապարակ չեն գալիս, նախապէս մի քանի անգամ չը կրկնելով այն՝ ինչ որ մտածում են ուրիշների ուշադրութեան՝ առաջարկել: Եթէ տիրացուն իւր պարտքը չըհամարի տանը մի քանի անգամ կրկնել այն՝ ինչ որ եկեղեցում պէտք է կարդայ, ինչքան կուզես՝ սրբագրիր ժամերգութեան դրքերը, միևնոյն է. միշտ էլ պէտք է նկատուեն դժուարութիւններ անձանօթ բառերի հանդիպելիս, պէտք չեղած տեղը կանգ առնել և չհասկանալ՝ կարդացածը: Այժմ արդէն սկսել են հո-

դեռ շրջաններում տեղ տեղ տիրացուի վերայ նայել որպէս ծխական հովուի գործակցի վերայ՝ բառի իսկական նշանակութեամբ: Թեմական հրատարակութիւնների մէջ արծարծուած է այն միտքը թէ, տիրացուի գործն այն է, ինչ որ է Առաքելոց եկեղեցու ամեն մի պաշտօնէինը՝ սկսած բարձրագունից մինչև ամենացածր՝ հաւատացեալների հոգու փրկութեան համար վաստակել: Այս խրատական է և մեզ՝ հայերիս համար:

— Ռուսաց բարեկարգ վանքերում կանոնաւոր և երկիւղածութեամբ կատարուած ժամերգութիւնները, այդ վանքերի վանականների և կոյսերի խրատմբեր ու գործունեայ կեանքը, նրանց խնամքը՝ ուսուցանելու և պաշտպանելու շրջակայքի աղքատ և անտէր երեխաներին և մերձաւորներին օգնելու այլ և այլ տեսակները, նրանց ջանքը աշխատութեամբ ձեռք բերուած միջոցներով պահպանելու և պայծառացնելու վանքերը՝— յառաջ են բերում շրջակայքի ժողովրդի մէջ խորին յարգանք դէպի այդ վանքերի վանականներն ու կոյսերը: Վերջին տարիներս այդպիսի վանքերից՝ առանձին համբաւ են ստացել Վեռնեան և Վիրուխան կուսանաց վանքերը Խօլմ—Վարչաւեան կողմում: «Վարչաւեանի Գնեվնիկի» մէջ նկարագրուած է Վիրուխան վանքի կոյսերի կացութիւնն ու նրանց զարմանալի գործունեայ կեանքը: Վանքում կան—փոքրահասակների ապաստանարան՝ որի մէջ տեղաւորուած են 120 երեխայք 2—3 և մինչև 8 տարեկան, գրագիտութեան դպրոց՝ ուր երեխաները բերանացի սովորում են աղօթքներ, ոտանաւորներ և ծանօթանում են հաշիւների ու կարգալ դրելու հետ, օրինակելի մի դասեան դպրոց և երկդասեան եկեղեցական—ծխական դպրոց՝ գրաճանաչութեան և եկեղեցական—ծխական՝ դպրոցների համար ուսուցչուհիներ պատրաստելու: անկելանոց, ուր պատասպարուած էին նկարագրուած ժամանակ 32 հոգի, իսկ ձմեռը ժողովում են մինչև 60 մարդ: հիւանդանոց՝ կոյսերի, աղջկանց, երեխաների և վտանգաւոր հիւանդների համար յատուկ բաժանմունքներով: Բժշկական օգնութիւն հիւանդանոցում ցոյց են տալիս կուսանոցի քոյրերը, կարմիր խաչի ընկերութիւնից նշանակուած ողորմութեան քրոջ ղեկավարութեամբ: Նրանք ոչ միայն հիւանդանոցում ու բուժանոցում պատասպարուածներին են խնամում, այլ և ընդունում են երթեկի հիւանդներ էլ: Ամեն ամիս զանազան դաւանութեան 1000 հիւանդ է գալիս վանք շրջակայքից: Ուխտի օրերին՝ ընդունելութեան ժամանակ հարիւրաւոր մարդիկ են լինում: Ամենքին էլ ձրի օգնութիւն և անվարձ դեղ է մատակարարւում: Հիւանդանոցի համար կուսանոցը ոչ սբից ոչ մի օժանդակութիւն չի

ստանում: Դեռ դարմանալին այն է, Ալերովում հոյսերը չունին խցեր և ապրում են ունկնդրների (նոր քնդունուած) հետ. Միայն մայրապետն ունի մի փոքրիկ խուց. բայց մօտիկ ժամանակներս վախճանուած, վանքի գլխաւոր հիմնադիր, մայրապետ Աննան շատ անգամ իւր խուցն էլ էր զիջանում հիւանդներին:

«Ալերովը — օրթօդոքս ռուս վանքի նոր տիպ է, ուր առանձնանում են մարդիկ ոչ թէ իրանց անձնական փրկութեան, այլ այնտեղ անձնատուր են լինում աշխարհի ծառայողութեանը, և ամբողջովին նուիրւում են ուրիշների փրկութեանը. նրանց մուրացկանութիւնից, սովամահ լինելուց, անհաւատութիւնից և տգիտութիւնից փրկելու համար»:

Այդ վանքի այժմեան մայրապետն է միանձնուհի Սոփիան, ըստ աշխարհի՝ իշխանուհի Օ. Ա. Շախովսկայեա»:

— Ինչ որ ռուս օրթօդոքս վանքերի համար նորութիւն է, Դ. դարում, մեծն Ներսէսի ժամանակ օրէնք էր Հայոց վանքերում:

— Մի քանի վանքերի մօտ կան խաչկալներ շատ լաւ արհեստանոցներ, որոնք պահանջ եղած դէպքում կարող կը լինէին դիւրութեամբ պատկերներ տալ շրջակայ եկեղեցիներին և բնակիչներին: Նոյնպիսի նշանակութիւն կարող էին ունենալ դոնէ մի քանի վանքեր, եթէ պատրաստէին եկեղեցական զգեստներ եկեղեցիների և թեմի եկեղեցական զգեստների պահեստների համար: Այդ և նման առարկաների պատրաստութիւնն անկասկած աւելի յարմար է կատարել կրօնաւորների ձեռքով, քան թէ սովորական բանուորների ու վարպետների: Այդ առարկաներն արտահանելու յայտնի կազմակերպութեամբ, որի օրինակը կայ արդէն, թեմական հոգևոր զպրոցական հաստատութիւնների և նոյնինքն հոգևորականութեան շահերը կարող էին ամենեւին չը վտանգուել:

— Եկեղեցու զարգացման օրմնանկարներով՝ ինչպէս կարելի է դատել առաջնորդների ծխական եկեղեցիներին այցելելու նկարագրութիւններից և ուրիշ տեղեկութիւններից՝ տեղ տեղ մեծ հոգս է պատճառում միաբաններին: Հոգևորականները, որոնք եկեղեցական որմնանկարների նշանակութիւնն անհրաժեշտ են համարում աղօթողների մէջ երկիւղածութիւն ներշնչելու համար, ցաւ են յայտնում, որ ինչպէս որմնանկարը՝ նոյնպէս և պատկերազրութիւնն եկեղեցիներում, եկեղեցական զեղարուեստի կողմից զոհացուցիչ զրութեան մէջ չէ. բացի սրանից, տաճարները դարգարելիս՝ սեղանը միշտ ի նկատի չի առնուում: Անշանկ Սատուծոյ վանքի տեղն է, պէտք է գերադանցի յա-

տուի բարեգարգութեամբ: Ի մասնաւորի ցանկալի կը լինէր պատշաճ կարգի մէջ դնել խաչկալների սեղանի կողմը որը մինչև անգամ հարուստ եկեղեցիներից մեծ մասի մէջ չի ծածկուած և խաչկալների կողմը իւր շրջանակներով ու նեցուկներով անհաճոյ տպաւորութիւն է թողնում:

— Իրիւտակի արքեպիսկոպոս Տիխոնը հարկաւոր համարեց— Իրիւտակի թեմի ժողովրդի բարոյական-կրօնական կեանքը բարձրացնելու համար— Իրիւտակի Ա. Խնովկէնտիսի միաբանութեան մեծ քանակութեամբ Տրօիցկեան թերթեր և ուրիշ հրատարակութիւններ ուղարկել, որոնք հարբեցութեան, հայհոյութեան, անբարոյականութեան և քրիստոնէական պարտերը կատարելու անհոգութեան դէմ են ուղղուած: Թերթերն, ասում է սրբազանը, թող կարգացունեն եկեղեցիներում, աներում և ամեն տեղ: Թերևս բարի սերմը, Աստուծոյ ողորմութեամբ, բարի պտուղ տայ:

— Թեմական հրատարակութիւնների աշխատակիցները, որոնց հետ և հոգևորականները, վշտակցութեամբ կանգ են առնում եկեղեցական կրօնական կեանքի պակասաւոր կողմերի վերայ՝ ժամերգութեան ժամանակ: Церк. Вѣст. ասում է, Арханг. Е. В.-ում կարդում ենք «Ահա փորձից առած փաստեր: Հսկումն է Աստուածամօր շարականն են երգում: Սարկաւազը խնկարկում է եկեղեցում. խնկարկելու ժամանակ ս. պատկերների առաջ սարկաւազը ամենևին չի խոնարհում գլուխը: Ահա նա հանդիպում է ծանօթի, կանգնում է ամձարի մէջ, սկսում է նրա հետ դատողութիւն անել և մինչև անգամ ծիծաղել: Վերջացնելով զրոյցը, շարունակում է խնկարկութիւնը: Իսկ Աստուածային պաշտամունքը շարունակում է իւր կարգով...»

Ուրիշ օրինակ: Թաղման կարգ է կատարւում: Տաճարում շատ աղօթողներ կան: Այս տխուր կարգի ժամանակ թաղման կարգը կատարողներից մէկն յաճախ յետ է նայում, շարժումներով դիտողութիւններ է անում: Այս դեռ քիչ է. գրպանից հանում է սանդրը, վեր է առնում գլխից կամիլաւեան և սկսում է սանդրել իւր գանգուրները միևնոյն ժամանակ երգակցելով միևնոյն ձևով. «Հանգո՛, Տէր, զհոգի ննջեցելոյս... վայ և եղճիկ»:

Աշխարհական ջերմեռանդ մարդիկ, յատկապէս կանայք երբեմն վրդովուած խօսում են և այն մասին, որ քահանան վերջացնելով օրինակ եկեղեցու մի կողմում պատկերի առաջ աղօթքը և ուղղուելով գէպի միւս կողմը՝ նոյնպէս աղօթք ասելու համար, զնալիս է սկսում աղօթքը, կամ երբ տիրացու երգիչը ակներև կատարում է իւր գործն առանց ուշադրութեան՝ անհոգութեամբ, առանց միտ դնելու՝ թէ ինչ է անում և ուր է

դանում: Երբեմն մի քանի օրթողորս եկեղեցիներում պախա-
բակելի կերպով ժամերգութիւնը նմանեցնում են կաթ ոլիկակա-
նին ու բողբոջական եկեղեցիների կարգերին, ուր պատարը կամ
քսեօնդը (կաթոլիկ լեհ քահանայ) ժամերգութեան ժամանակ
կանգնում են սեղանի առաջ՝ բոլորովին վերացած և ոչ որի
հետ խօսակցութիւն չեն թոյլ տալիս: Այս և նման դէպքերում
գուցէ բաւական չափազանցութիւն կայ, բայց ցաւալին ար-
դէն այն է, որ կան այդ խօսք ու զրոյցներ և որ դրանց առիթ
տրւում է:

Այս ճիշտ նկարագրութիւն է և մեր՝ հայ եկեղեցում կրկնող
անկարգութիւնների:

— Զաքարիայեան հոգևորականութիւնը գեղեցիկ միջոց է
որոշել և մասամբ կատարում է գիւղական գեռահասներին մէջ
հաւասան ամբապնդելու համար: Զաքարիայեան Զիտա քաղա-
քում և մի քանի գիւղական ծխերում սովորութիւն կայ եկե-
ղեցական ծխական դպրոցներն աւարտող տղաներին ու աղջիկ-
ներին մի մի Աւետարան տալ: Զաքարիայեան պատգամաւոր-
ների ժողովը խորհուրդ տուեց այս սովորութիւնն ամբողջ թե-
մում գործադրել:

— Կրօնական դասախօսութիւններ ժողովրդի զանազան
դասակարգերի համար՝ յատկապէս հասարակ դասակարգի հա-
մար կատարւում են բաւական շատ տեղեր՝ թէև ոչ ամենուրեք
շարունակաբար: Մի քանի քաղաքներում այդպիսի ընթերց-
մունքների, նոյնպէս և եկեղեցական այլ կարիքների համար կան
որոշուած յատկապէս այդ նպատակի համար յատուկ շի-
նութիւններ եկեղեցական, վանական և առաջնորդական տնե-
րում: Նոյնպիսի ընդարձակ եռայարկ տուն շինուած է Րեա-
զանի նահանգի Եգորեակում: Այդ տունը կոչւում է «Եգոր-
եակու Կարմիր աւագ եկեղեցու եկեղեցական ծխական տուն»:
Այս տունն իւր միջոցներով շինել մտածեց Եգորեակու տոհմա-
կան պատուաւոր քաղաքացի Ն. Մ. Բարդիգինը, բայց նրա
ցանկութիւնն իրագործեց նրա որդին: Այդ տան մէջ պէտք է
կատարուեն միսիօներների, ժամերգութիւնից դուրս, ընթերց-
մունքներն ու զրոյցները սաարօօրեադցիների (հին կարգերին
հետևողներ) հետ: Այստեղ պէտք է գետեղուի եկեղեցական հա-
սարակաց մատենադարանն ու եկեղեցական դպրոցը և կատա-
րուին տեղւոյն Ա. Գէորգի միաբանութեան ժողովներ:

Միտք է ծագել Իրկուտսկում թեմական տուն շինելու և
յիշատակ Իրկուտսկի առաջին եպիսկոպոս Խ. Իննովիչնաիսի
նշխարաց դիւտի հարկւրամեակի առիթով՝ որ կատարուելու է
1905 թ. փետրվարի 7-ին:

Որոշուած է նոյնպիսի տուն շինել Կուրսկումն էլ. հոգևորականութեան վերջին ժողովն՝ այդ նպատակին յատկացրել է միանուագ 2000 ռուբլի:

— Եկեղեցական հոգերն ամերուրեք իրաւարանօրէն հաստատուած չեն իբրև սեփականութիւն: Ուստի և շատ անգամ ծագում են վէճեր եկեղեցական միարանութեան և հոգերը յափշտակողների միջև: Դրա համար էլ Սրբոյի թեմական օրագիրը բացատրել է, թէ ինչ պէտք է անի քահանան՝ եկեղեցական հոգերը յափշտակուելու դէպքում. և խորհուրդ է տալիս միաբանութեանն ու երեսփոխանին հոգալ ձեռք բերել հաստատութեան վկայականներ եկեղեցական հոգերի համար և չափել տալ այդ հոգերն արքունի երկրաչափներէ ձեռքով: Թեմական իւրաքանչիւր գործօն պարտաւոր է մասնաժողով կարգել թեմի միջին եկեղեցական հոգերն ի յայտ ածելու և միջոցներ ձեռք առնելու՝ նրանք ապահովելու համար:

Ռուս Օրթոդոքս եկեղեցու վարչական անձինք և հաստատութիւններն ամենաբարձրից սկսած մինչև ամենաստորը, ինչպէս երևաց Перк, Вѣст. շաբաթաթերթի մէջ բերուած քաղուածքներից, հոգում են եկեղեցու պալատութեան, նրա նիւթական ապահովութեան, պաշտօնեաների բարեկարգութեան, հաւատացեալների հոգու փրկութեան համար: Ահա այս ջանքերը քաջալերելու համար թագաւոր կայսրն ամենաողորմածաւար տարւոյս յունւարի 1-ին բարեհաճել է ռուսաց Սինոդի օրեր-պրօֆուրօր Կ. Պ. Պօբեդօնօսցեկին շնորհել ու Անգղիոյ նախակոչ առաքելոյ կարգի ադամանտեայ նշանները:

ՕՐԹՕԴՈՔՍ ՅՈՒՆԸԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻ

Կ. Պօլսոյ յոյն պատրիարքարանի ուսումնարանական ամենաբարձր հաստատութիւնն է Խալկի կղզու աստուածբանական դպրոցը, որ պատրաստում է եկեղեցու համար ոչ միայն ստորին՝ այլ և բարձր պաշտօնեաներ. դպրոցը իւր գոյութեան յիսնամեակում միշտ տիեզերական պատրիարքների հոգածութեան առարկայ է եղել: Ի մասնաւորի՝ Յովակիմ Գ. պատրիարքը դեռ իւր առաջին պատրիարքութեան օրով (1878—84 թ.) կարգադրել էր, որ Սինոդը միայն այդ դպրոցի սաներից ընտրի եպիսկոպոսներ եկեղեցու համար, երբ արդէն նրանք վարելով ստորին պաշտօններ, առաջուց պատրաստուած կը լինին իրանց

մեծ կոչմանը: Նորերումս պատրիարքը սուրբ Սինոդին նոր ղեկուցումն ներկայացնելով՝ շեշտում է Խաչկինի զպրոցի բարձր նշանակութիւնը, որի ուսման կանոնադրութիւնն անցեալ տարի փոխուել է՝ ընդարձակելով աստուածաբանական դասընթացը: Այս յոյս է տալիս՝ որ զպրոցի լաւ ընթացաւարաններն արժանաւորութեամբ կը ծառայեն եկեղեցուն եպիսկոպոսի աստիճանով, միայն անհրաժեշտ է, որ զպրոցի սաներն իրանց կրթութիւնը կատարելագործեն՝ գործնականապէս ծանօթանալով թեմի վարչութեանը և թեմականներէ կեանքի հետ: Դրա համար էլ աստուածաբանութեան բոլոր ընթացաւարաններն, աւարտելով Խաչկինի զպրոցն՝ ամենաքիչը երեք տարի պէտք է ծառայեն պատրիարքաւորանի գաւառական թեմերում. այնուհետեւ նրանց կը արուեսն այս կամ այն պաշտօններ պատրիարքաւորանում, որից յետոյ Սինոդը, նայելով աստուածաբանութեան ընթացաւարտի անձնական արժանաւորութեան, կը նշանակի եպիսկոպոս կամ միտրօպօլիտ: Այս միջոցն առանց բացառութեան պէտք է գործադրուի բոլորի վերաբերութեամբ էլ: Այս մտքով էլ սուրբ Սինոդը որոշումն է կայացրել և զպրոցի վերատեսուչ Սաաբոպօլի միտրօպօլիտ Ապօստոլին գրուել է պատրիարքական համապատասխան թուղթ:

— Կ. Պօլսոյ յոյն պատրիարքաւորանն առանձին ուշադրութիւն է դարձրել եկեղեցական երգեցողութեան վերայ: Յայտնի է որ յոյն Արեւելքում գործադրուում է միաձայն և ոչ քառաձայն երգեցողութիւն: Զին քրիստոնէական և բիւզանդական երգեցողութեան իսկականն է միայն մեղեդին: Այս մասին Արեւելքը պահպանել է եկեղեցու հին աւանդութիւնը, որը ուրիշ օրթօդօքս երկրներում, Արեւմուտքի ազգեցողութեան տակ, խախտուել է: Այժմ էլ յոյները սուրբ են պահում հին աւանդութիւնը՝ երգեցողութեան վերաբերութեամբ: Այս նպատակով Կ. Պօլսում կազմուել է «եկեղեցական երգեցողութեան ընկերութիւն», որի ջանքն է տեսականապէս մշակել եկեղեցական երգեցողութեան հարցն՝ ի նկատի ունենալով և նրա պատմական անցեալը. նոյնպէս գործնականօրէն տարածել օրթօդօքս եկեղեցու իսկական եղանակները: Ընկերութիւնն ունի իւր պարբերական հրատարակութիւնը, որի մէջ գետեղում են եկեղեցական երգեցողութեան պատմութիւնից ու տեսութիւնից մասնադիտական յօդուածներ: Այժմ այդ հրատարակութեան հինգերորդ հատորն է դուրս եկել: Ընկերութիւնն իւր միջոցներով պահում է մի մասնազիտական երգեցողութեան զպրոց էլ, որն արդէն դուրս է թողել երրորդ շրջանաւարանների խումբը: Դպրոցի սաներն իրեւ տիրացու ծագումն են մայրաքաղաքի և գաւառական քա-

դարձերի եկեղեցիներում և իբրև ուսուցիչ ժողովրդական դպրոցներում: Նրանք եկեղեցական երգեցողութեան բարեփոխմանը շատ են նպաստում՝ հաւատարիմ մնալով բիւզանդական միաձայն եղանակներին և բոլորովին արտաքսելով օտար ու թատառնական երգեցողութիւնը: Այժմ երգեցողութեան չորս դասարանեան դպրոցում սովորում են 187 աշակերտ, որոնցից մի քանիսն աւարտել են ուսումն Կ. Պոլսոյ ժողովրդական մեծ դպրոցում, որ հաւասար է գիմնազիայի: Ընկերութիւնը վայելում է Յովակիմ պատրիարքի հովանաւորութիւնը, որ խիստ նախանձախնդիր է ժամերգութեան վերաբերութեամբ եկեղեցական աւանդութեանը: Երգեցողութեան ընկերութեան նախագահն է Սինօզի անդամ, Եփեսոսի միաբնակցի Յովակիմը, իսկ նախագահի օգնականը՝ Գրիգորիոս Պապադօպուլը, որ շատ հմուտ է եկեղեցական երգեցողութեան պատմութեանն ու տեսութեանը: Երգեցողութեան ընկերութիւնն իւր տարեգարծը հանդիտաւոր կերպով կատարում է Դեկտեմբերի 4-ին ս. Յովհան Գամաակացու տօնին:

Անցեալ տարի Յովակիմ պատրիարքը սինօզի անդամների հետ ներկայ գտնուելով, հանդիսապէս պատուեց տարեգարծը, ժողովում օրհներգներ կատարուեցին ի պատիւ սուլթանի և պատրիարքի, իսկ ուսումնական ֆելանթիքը «Յունական ազգային երգեցողութեան մասին» մի ճառ կարդաց: Երգեցողութիւն սերողներն ու բարեգործներն յօժարակամ հանգանակութիւն արին յօգուտ երգեցողութեան ընկերութեան և նրա ամենահարկաւոր դպրոցի:

(Երբ յունական եկեղեցին հետամուտ է իւր հին եղանակները վերահաստատելուն, մեր հայոց եկեղեցում, ամեն մէկը, որ կարգում է ձայնանիշները, իրան առաջնակարգ հեղինակ երաժշտապետ երեսկայելով՝ ալլանդակում է եղանակներն ինչպէս կամենումէ, դժբախտութիւնն այն է, որ այդպիսիք քաջալերողներ միշտ ունենում են. ժամանակ է, որ վերջ դրուի այդ կամայականութեան:)

— Կիպրոսի ինքնագլուխ եկեղեցին երեք տարի է, ինչ արքեպիսկոպոս չունի. բարձր և ստորին հոգևորականութիւնը թեկնածուի պատճառով կուսակցութիւնների է բաժանուել, աշխարհականներն էլ անմասն չեն կուսակցական պայքարից. մէջ է մտել և անգլիական իշխանութիւնը. եկեղեցական գործերը այդ պատճառով կանգ են առել:

Церков. Вѣст.-ը յունարէն «Կոնստանդնուպօլիս» լրագրից այդ առիթով գնում է Կիպրոսի թղթակցութեան հետեւեալ կտորը.~

Մենք չունինք լաւ պատրաստուած կղեր, գրկուած ենք իւր սուրբ կոչման նշանակութեանն արժանաւոր հոգևորականութիւնից: Մեր հոգևորականութիւնը դանդաղ է խորին տգիտութեան մէջ, ուստի և ժողովրդի համար մեծ դայթակղութիւններ ի և չարիքի պատճառ դառնում: Ամբողջ Կիպրոսում ուրուած են բոլորովին ազէտ հոգևորականներ, որոնք հազիւ կարողանում են կարգալ... Անհրաժեշտ է այդ չարիքի առաջն առնել. հակառակ դէպքում էլ ում կարող է դիմել կրօնական խնդիրներում մեր անբաղդ ժողովուրդը և ուր կը դանի իւր կեանքի համար խրատական օրինակներ:... Բայց մենք չունենք եկեղեցու հոգևոր գլուխ, որը պէտք է ղեկավարէր ժողովրդի կեանքը...»:

Ըստ Բերք. Բէտ.-ի արքեպիսկոպոս չընարուելու գլխաւոր արգելքներն են անգլիացիք և բողոքականներ, որոնց շահերին ձեռնառու է եկեղեցու երկար ժամանակով խեղճութեան մէջ մնալը: «Կիպրոսի եկեղեցու ցաւալի զրութիւնը, ասում է Բերք. Բէտ.-ը աւելի ևս հաստատում է, թէ ինչպէս վտանգաւոր և միատակար է միջամտութիւնը աշխարհական՝ այն ևս օտարադաւան իշխանութեան՝ պրամօսլաւ եկեղեցու դործերում:

— Յունական ազգը միշտ աչքի է ընկնում իւր առատ նուիրաբերութեամբ իւր ազգային — եկեղեցական հաստատութիւնների անունով: Կան շատ բարեգործական հաստատութիւններ, բայց բոլորից գլխաւորն է Կ. Պօլսոյ «Ժողովրդական մարդասիրական հաստատութիւնը, որի շրջանակի մէջ են հիւանդանոց, աղատտանարան՝ երկու սեռի դառամեալների համար և որբանոց: Այս հիմնարկութիւնները պահպանում են պատրիարքարանում գտնուած եկեղեցական ժողովրդական դանձարանի հաշուով. այդ հաստատութիւններն օգնութեան են հասնում թէ մայրաքաղաքի և թէ դաւառացի կարօտեալներին, միայն հարկաւոր է, որ տեղական առաջնորդից յանձնարարական ունենան: Մօտ ժամանակներս մայրաքաղաքի Ֆանար թաղում, որտեղ գտնուում է և պատրիարքարանը, հաստատուել է «Բարեգործական եղբայրութիւն» Պատրիարքի փոխանորդ Կալլինիկի ղեկավարութեամբ: «Բարեգործական եղբայրութեան» նպատակն է հիւանդներին ու կարօտալներին օգնել: Անցեալ տարի եղբայրութիւնը ծախս է ունեցել 21,411 ղուռուշ. (ղուռուշը 8 կոպեկ): Եղբայրութեան եկամուտները կազմում են անդամների տարեկան և արտակարգ տուրքերից, դանձանակներից և եկեղեցիների օժանդակութիւնից: Ֆանարի բարեգործական եղբայրութիւնը դեռ նոր է

սկսում իւր գործունէութիւնը: Արտհետեւ եղբայրութիւնը դառնում է Զովակիմ պատրիարքի հոյանաւորութեան տակ, շատ հաւանական է, որ հնարաւորութիւն կունենայ զգալի կերպով թեթեւացնելու հիւանդ և ծեր յոյների վիճակը: Բարեգործական հաստատութիւնների կարգում աչքի են ընկնում Տատաուլի ծխի ընկերութիւնը, որ 43 տարի է գոյութիւն ունի:

— Աթէնքում կայ քրիստոնէական հնութիւնների ընկերութիւն, որի նպատակն է գտնել, պահպանել և ուսումնասիրել եկեղեցական հնութիւնները: Ընկերութիւնը քիչ ծառայութիւն չէ մատուցել հնախօսական դիտութեանը, բայց դժբախտաբար նիւթական միջոցները խիստ սուղ են և հարկադրուած է դիմել մասնաւոր բարեգործների գործակցութեանը: Ընկերութիւնն յոյսը դրել է գլխաւորապէս հոգեւորականութեան և վանքերի վերայ: Մի քանի տարի առաջ նրա խնդրանքով յունական ս. Սինօքը շրջաբերական թղթով դիմեց յոյն թագաւորութեան վանքերին, առաջարկելով օգնութեան հասնել այդ օգտակար ընկերութեանը իրանց կարողութեան չափով, բայց ոչ մի վանք էլ այս կոչին չըպատասխանեց: Այժմ ընկերութիւնը դիմել է թեմական իշխանութիւններին, նահանգապետներին, վանական խորհուրդներին և յոյն վանքերի արեղաններին՝ նկարագրելով իւր ծառայութիւնները և բացատրելով իւր նպատակը: Արպէս զի իւր նպատակին հասնի, ընկերութիւնը՝ ոտկալուած է դիմել եկեղեցական գործերի նախարարին՝ հարկադրելու արեղաններին, որ նրանք իրանց կարողութեան չափ նուիրաբերութիւն անեն ընկերութեան կասսային:

— Եկեղեցական գործերը Բուքովինայում ցաւալի դրութեան մէջ են գտնւում: Թէև 1900 թ. Մայիսին Բուքովինայի Սէյմը որոշել է դիմնագիւյի ռուս աշակերտներից թողակաւորներ պահել ռուսալուստաւ եկեղեցու քահանաներ և ծխական դպրոցների ուսուցիչներ պատրաստելու և այս որոշումը կրկնել է 1901 թուին, բայց Աւստրիայի դաւանութեան նախարարը դեռ լրիւ գեկուցումն չէ արել կառավարութեանը և Չեռնովիցի միտրօպոլիտական կոնսիստորիան վախճանուած ռուս քահանաների տեղ նշանակում է ռումինացի քահանաներ՝ թէև ծուխը կազմուած է ռուս ազգաբնակչութիւնից, ձգտելով անշուշտ Բուքովինայից դուրս քշել ռուս հոգեւորականութիւնը: Կոնսիստորիան վանքերին ռուս վանահայր է նշանակում միայն ռումինացիներ: Դասաւանդութիւնը Չերնովիցի սեմինարիայում յանձնում է ռումինացիներին, ռուս զառամեալ քահանաներին աւամայից է օգնական տալիս, իսկ ռումինացիներին ակներև

պաշտպանում է զանազան միջոցներով: Ռումինական և աւստրիական յայտնի անբարեացակամութեան առթիւ գէպի ռուսներն աւստրիական պալատի Բուքովինայի պատգամաւորները պաշտպանելով սերբերին, չեխերին, խորվաթներին, բուլղարներին և հայացրին գաւառնորթեան նախարարին, որով հարցնում են. երբ և ինչ միջոցով է մատուցուի կարգի բերել Բուքովինայի ռուս ժողովրդի և նրա հողէտրականութեան դրութիւնը: Յօժան է նա իրադարձել Բուքովինայի Սէյմի 1900 թուի որոշումն, գիմնադրանքների ռուս աշակերտներից, որոնք կը ցանկանան յետոյ քահանայ լինել, որոշ թուով թոշակաւորներ պահելու:

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Որք. Եկեղ. (№ 1) «Պատմութեան արդի ձգտումները» վերնագրով տպել է իտալիայից պրֆ. Լեվիցկու թղթակցութիւնը, որ թարգմանաբար մէջ ենք բերում. «Լեոն ԺԳ. Մեծը» իւր համեստ և չը նախատեսուած յաջորդին ժառանգութիւն է թողել մի ծանր բեռ՝ հրատապ և ոչ զիւրեաւ վճռելի խնդիրներին մի բեռ: Դրանց մէջ առաջնակարգներն են դրամական խնդիրը, Ֆրանսիական հատարակապետութեան հետ յարաբերութեան խնդիրը և վերջապէս Իտալիայում նոր եռանդ առած «քրիստոնեական» կոչուողն խնդիրը:

Բանից դուրս է գալիս՝ որ սաստիկ ժխտ և եկեղեցւօգտին յաճախակի յոքեւեաններ ուրբող Լեոն ԺԳ-ը Վատիկանի գանձարանը այնպիսի դրութեան մէջ է թողել, որ իւր մահից միայն մի քանի ամիս յետոյ քիչ է մնում՝ որ Վատիկանը իրան սնակ հրատարակի: Մինչդեռ պապի մահից յետոյ հռչակուեց, թէ նա, զրկելով իւր ազգական դրաֆ Պեչչի տոհմը, ահագին դրամազուլիս է թողել եկեղեցուն:

Կարդնալներէ մէկն այս օրերս, Լեոն ԺԳ-ի մահուն 6-րդ ամսին ներկայացնում է Պիոս Ժ-ին 40 միլիոնի տեղ 20 միլիոն: Որպէս թէ Վատիկանում մշակները մի պահարանի մէջ գտել են 9 միլիոն ոսկի, ոմանք առում են դրա կէսը. դրում են, հերքում են, մեկնութիւն են տալիս: Այդ բոլոր զրոյցներն էլ նսեմացնում են յիշատակն այն պապի, որ քիչ առաջ փառաբանւում էր ամեն բարեմասնութեամբ: Երկրորդ, այդ զրոյցներն եթէ նպատակ էլ չունենան, ի վնաս Վատիկանի կը սառեցնեն հաւատացեալների սրտերը, որ այնքան էլ տաք չէ «Ս. Պետրոսի